

ROZGONYI ZOLTÁN

Mi változik az akkreditált nyelvvizsgáztatásban?

Előzmények

Oktatási rendszerünk sarokszámai jócskán mutattak kilengéseket az elmúlt pár évben. Változtak a felvételi keretszámok, és ezt szorosan követte az akkreditált nyelvvizsgákon részt vevők száma: pár év alatt 30-40 ezerrel csökkent. Ebben a felvételizők számának csökkenésén kívül bizonyosan közrejátszott a diploma megszerzéséhez kapcsolódó nyelvvizsga-követelmény ideiglenes lazítása, esetleges eltörlésének meglebegtetése is. Az alapvető szemlélet azonban nem változott: a magyar tanuló (és szülei) számára a továbbtanulás egyik záloga ma is az egy vagy több nyelvvizsga. Miközben emelt szintű nyelvi érettségire 2014-ben nem egészen 15 ezren jelentkeztek, addig a nyelvvizsgázók száma továbbra is stabilan meghaladja az évi 120 ezret. Érdemes tehát nyomon követni az akkreditált vizsgákra vonatkozó szabályok változásait, s azt, kit hogyan érintenek ezek a változások.

Az akkreditált nyelvvizsgáztatást szabályozó kormányrendelet 2014-es módosítása kétségkívül számos változást, köztük néhány látványos, nagyobb visszhangot is kiváltó újdonságot hozott.¹ Az elmúlt tíz év során is voltak ilyenek szép számmal, ám nem mindegyik érintette közvetlenül a tanulókat és tanáraikat – vagy ha igen, akkor sem voltak látványosak. Legkevesbé szembeötlő talán éppen a legfontosabb, ám szigorúan a „motorháztető alatt” véghezvitt változás volt. Az akkreditált vizsgarendszereknek a Közös Európai Nyelvi Referenciakerethez² illesztése 2006–2007 során történt meg az Akkreditációs Központ előírta szigorú módszertan szerint³. Ennek a hosszabb folyamatnak köszönhető az, hogy mára a különböző vizsgarendszerek követelményszintje közelebb került egymáshoz, és objektíve összehasonlíthatók lettek, de az is, hogy a „leghagyományosabb” szemléletű vizsgákban is érezhető változások történtek a valódi kommunikációs teljesítmény mérésének irányába. 2007 óta biztosan idejétmúlt az a blogokon, internetes fórumokon vissza-visszatérő, önfelmentő érvelés, hogy a „nyelvvizsgáknak úgyszincs közük a valódi nyelvtudáshoz”. A vizsgarendszerek (szerencsé-

¹ A rendelet teljes – a változásokat külön is jelölő – szövege megtalálható a Nyelvtudásért Egyesület honlapján: www.nyelvtudasert.hu, a Dokumentumok menüpont alatt. (Letöltve: 2014. 07. 04.)

² A KER teljes szövege magyarul elérhető az OH/NYAK honlapján: www.nyak.hu/nyat/doc/ker_2002.asp (Letöltve: 2014. 07. 04.)

³ Az eredetileg az Európa Tanács által kidolgozott és a nyelvvizsgaközpontok számára az Akkreditációs Központ által előírt szintillesztési eljárást az ún. „Kézikönyv” tartalmazza: www.nyak.hu/nyat/doc/Nyelvvizsgák%20KER%202006.pdf (Letöltve: 2014. 07. 04.)

re) nem egyformák, súlyozásuk, szemléletük jelentősen eltérő lehet, és ennek megfelelően más és más karakterű tanulók számára lehet kedvező egyik vagy másik vizsga. Ennek ellenére összességében megbízható képet adnak az évi százezres nagyságrendű vizsgázó teljesítményéről.

A Nyelvvizsga Akkreditációs Központ szakértői testületére támaszkodva évről évre finomította, igazította az ellenőrzések tapasztalatai és a visszajelzések alapján az akkreditált vizsgáztatás szabályrendszerét (lásd Csépes Ildikó: Államilag elismert nyelvvizsgáztatás: Kik és hogyan látják el a szakmai felügyeletet? című cikkét [*Modern Nyelvoktatás* 18/4, 56–60]). A kormányrendelet 2014-es módosítása azonban az elmúlt két év során összegyűlt finomításokon túl több ponton vezet be lényeges változtatásokat, melyek a vizsgabiztonság kérdéskörét érintik – és nem véletlenül. A nyelvvizsgák értékét jól mutatja, hogy korábban számos próbálkozás volt a nyelvvizsga-bizonyítványok hamisítására. Ezt a pénzjegynyomda hologramos nyomata és a szigorú nyilván tartás szerint bármikor visszakereshető NYAK-adatbázis sikerrel fogta vissza. Az elmúlt években viszont külön szolgáltató ágazattá fejlődött a bérvizsgázás, illetve a vizsgáztatók bevonásával történő egyéb vizsgacsalás. Az időnként nyilvánosságra kerülő és nagy port kavarázó esetek valódi száma a százezres vizsgázótömeghez képest ugyan relatíve alacsony, a hullámok 2013-ban mégis magasra csaptak. Ennek fő oka az lehetett, hogy az akkor felgöngyölített csalássorozatban a rendőrségi, a büntetés-végrehajtási és más igazságszolgáltatási ágazatban dolgozók is nagy számban voltak érintve, ez pedig már elérte a politika ingerküszöbét. Az új nyelvvizsgarendelethez váró, már csaknem két éve tologatott, kisebb eljárás szabálmódosítások mellé sietve bekerült több olyan változtatás is, mely szerencsés esetben javíthatja a vizsga biztonságán (ezt vizsgáljuk meg alább), de arra mindenképpen alkalmas, hogy a politikusok megnyugtassák háborgó lelkiismeretüket, és még inkább feletteseiket: megtették a szükséges lépéseket.

A2, a belépőszint... hova is?

A kormányrendelet 2014. év eleji nyilvánosságra kerülésekor legnagyobb visszhangot kiváltó újdonság – az új, A2-es vizsgaszint – kilóg a fenti sorból. Az európai keretrendszer hatfokozatú szintjeiből egy negyedik beillesztése az államilag elismert vizsgák rendszerébe önmagában pozitívum lehet, de sem akkor, sem azóta nem vált világossá, mi az oktatáspolitikai hosszabb távú célja a hazai vizsgarendszer kibővítésével az A2-es, „belépőfok”-ra keresztelt szinttel. A korábban közzétett kerettanterv és a folyosói pletykák alapján többen úgy vélik, hogy a szakiskolák végzősei esetében kaphat majd szerepet idővel az új vizsgaszint. Emellett esetleg az OKJ-s képzések újraszabályozása során jelenhet majd meg az alacsony szintű külső vizsga mint előírt követelmény – mindezek azonban csak tippek. Az oktatási államtitkárság részéről néhány kósa példa hangzott el külföldön dolgozó pincéerekről és fodrászokról, akiknek ugye „ennyi nyelvtudás is éppen elég lehet”.

A nyelvoktató szakma reakciói megoszlottak az új szint értelme, hasznos, netán káros volta kérdésében. A többség aggodalmának adott hangot, attól tartva, hogy az eddigi alapfoknál is lényegesen alacsonyabb szint a közoktatás által kibocsájtott diákok nyelvtudása további csökkenésének ágyaz meg. A nemzetközi terminológiától eltérő, furcsa és valóban félrevezető „belépőfok” elnevezés is táplálta ezt a gyanút, hiszen hova is „lépne be” a tanuló minimális tudásával? Biztos támpontot a nemzetközi pél-

dák se nyújtanak. Léteznek ugyan közismert A2-es szintű vizsgák, ezek azonban jellemzően az iskolai tanulmányokhoz kapcsolódó, a diákok előmenetelét tükröző vizsgaként ismertek (például Cambridge Key English Test, City&Guilds ACCESS level exam, DELF A2). Ezeken a szinteken döntően a legfiatalabb tanulók közül kerülnek ki a vizsgázók, ha kivételek elő is fordulnak.

Némileg más képet kapunk, ha kézbe vesszünk egy friss, üzleti/féülzeti (*professional context*) tankönyvet. Az A2 szint végéig összeállított tananyag rengeteg praktikus, a valós nyelvhasználat során nagyon is hasznosnak tűnő funkciót, szituációt fed le. A magas színvonalú tankönyvek olvasmányainak, gyakorlatainak szövege valódi, használható tudásanyag benyomását keltik. Félrevezető lehet azonban az alacsonyabb szinten különösen tágra nyílt olló két ága, a receptív feldolgozási képesség és a nyelvi produkciós készség közötti jelentős különbség. Miközben az A2-es szintet elérő diákok – magas színvonalú felkészítés esetén – már valóban sokféle gyakorlatias szöveg befogadásával képesek megbirkózni, szóbeli és írásbeli produkciójuk rendkívül korlátozott, és nagymértékben rá vannak utalva a másik fél türelmére, segítőkészségére. Mindez a leendő A2-es vizsgák megalkotóinak is komoly kihívást jelent, ha olyan tesztek szeretnének összeállítani, melyek ezen a szinten is valós nyelvhasználatot tükröző produkcióra készítetik a vizsgázókat. Nem könnyíti meg a dolgukat, hogy a tanítási gyakorlat a nyelvtanulás első szakaszában gyakran inkább a nyelvismeretre fókuszál, így ennek számonkérésében is sokkal inkább otthon érzik magukat a tanárok, mikor azt a diákot tartják szem előtt, aki már 120–180 órát tanult.

Arcal a vizsgabiztonság felé – hangfelvétel a szóbeli vizsgán

Az A2-es vizsgaszint mellett a média ingerküszöbét megütő másik újdonság az, hogy a szóbeli (azaz pontosabban *beszédképesség*) vizsgarészekben 2014 májusától kötelező a hangfelvételek készítése. Erre itthon és külföldön egyaránt volt példa korábban is, ez azonban jellemzően a vizsgától elkülönülten történő értékelést, ritkábban a belső minőségbiztosítás céljait szolgálta. A rendeletalkotók nem titkolt célja a hangfelvételek kötelezővé tételével a bérvizsgázók „elrettentése” volt, hiszen így a ténylegesen megjelenő vizsgázó és a nyilvántartott jelentkező hangmintája megfelelően gondos technikai elemzéssel összevethető, az eltérés elvileg kimutatható. Erre az írásminták elemzése eddig is adott volna lehetőséget. Annak oka, hogy a bérvizsgázás viszonylag alacsony veszélyfokozatú csalásfajtaként hódított teret, máshol keresendő. A bevezetőben említett 2013-as csalássorozat megelőzően a hatóságok túlságosan is elnézőek voltak még a jól dokumentált, felderített esetekben is. Többségük érdemi jogi következmény nélkül maradt, vagy olyan enyhe retorziót vont maga után, mely a „felbujtók” elrettentésére nem volt alkalmas. A probléma másik oldala ugyanakkor, hogy a csalás főszeplőjét, a megfizetett bérvizsgázót a legritkább esetben sikerült felelősségre vonni. Ő a vizsgán hamis személyazonossággal vesz részt, melynek bizonyítására és a csalás azonosítására rendőri beavatkozásra lenne szükség, amit persze a bérvizsgázók ritkán várnak meg – a legkisebb gyanú esetén kényelmesen, feltűnés nélkül tűnnek el a színről. Velük szemben a leghatékonyabbnak tűnő védekezés a személyazonosság minél látványosabb, minél alaposabb helyszíni ellenőrzése a vizsgán.

Bár a hazai vizsgaközpontok 90%-a számára új eljárásként bevezetendő hangfelvétel készítése igen jelentős költségekkel jár, és az első időszakban a technikai bakik is

borítékolhatók, hosszú távon mégis jótékony hatásuk lehet, ha nem is elsősorban a vizsgacsalások visszaszorítása terén. A beszédképesség-feladatok a vizsgák standardizált-ságának gyenge pontját képezik. Ennek oka az értékelésben részt vevők szükségszerűen nagy száma, de emellett a szóbeli egyszeri, megismételhetetlen volta is. A megfelelően kezelt, a minőségbiztosítási eljárás számára elérhető felvételek felhasználása óriási segítséget jelenthet a kiegyensúlyozott, megbízható értékelésben. Nem elhanyagolható az az előny sem, amit az „el nem szálló szó” fog jelenteni a vizsgaközpontok ellenőrzése, a OH/NYAK által lebonyolított felügyeleti eljárások során. Ehhez persze arra van szükség, hogy a vizsgaközpontok a hangfelvételeket gondosan beépítsék saját belső standardizációs, minőségbiztosítási eljárásukba. A hivatal pedig valóban éljen a jövőben az így megnyíló utólagos ellenőrzési lehetőséggel, és szigorúan kérje számon a vizsgaközpontokon a KER-szinteknek – nem csak papíron – megfelelő szóbeli értékelést.

Fontos megemlíteni, hogy a vizsgaközpontoktól komoly szervezést és jelentős anyagi ráfordítást igénylő hangfelvétel bevezetését az akkreditált vizsgáztatás felügyeleti szerveként is működő OH/NYAK messzemenően támogatta. Túl azon, hogy a mai államigazgatási, rendeletalkotási gyakorlatban csaknem példa nélkül álló módon vonta be a szakmát és az érintetteket a tervezetek véleményezésébe, a javaslatokat több ponton is elfogadva és érvényesítve a hivatal tevőlegesen is hozzájárul ahhoz, hogy a készülő hangfelvételek feldolgozására és tárolására megfelelő technikai háttér álljon a vizsgaközpontok rendelkezésére.

A fentiek persze elsősorban a szakmát érdeklik, a vizsgázó számára a hangfelvétel készítése a gyakran vélelmezett méltánytalan értékeléssel szembeni védekezésre ad lehetőséget. Fontos tudni, hogy a szóbelin készült hangfelvétel meghallgatására a vizsgázók számára kötelezően biztosítandó „megtekintés” során továbbra se lesz mód (ennek a nyilvánvaló technikai korlátok mellett szakmai okai is vannak). Arra azonban a jövőben már lesz lehetőség, hogy amennyiben a vizsgázó a kapott eredménnyel szemben fellebbezést nyújt be, nem csupán az írásbeli, hanem a szóbeli (beszédképesség) feladatokon nyújtott teljesítménye újraértékelését is kérheti. A fellebbezési eljárás díját a vizsgaközpontok határozzák meg, erre vonatkozóan nincs központi szabályozás.

Eljárásbeli változások

A vizsgák előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó kisebb-nagyobb gyakorlati változásokat legegyszerűbb a vizsgák menetén áttekinteni.

Nagyobb, népszerűbb nyelvek esetében eddig is bevett gyakorlat volt, hogy a vizsgaközpontok egy-egy *mintatesztet* ingyenesen elérhetővé tettek a tanulók számára. Az, hogy az új rendelet ezt minden vizsgarendszer számára kötelezővé teszi, inkább csak néhány „kisebb” nyelv és szűkebb vizsgázói létszámot célzó szaknyelvi vizsga esetében fog változást eredményezni. Más kérdés, hogy amennyiben az éles vizsgán használt feladatsor érdemben eltér a közzétett aktuális mintatesztől, és a vizsgaleírás a lehetséges eltérésekre nem hívja fel a figyelmet, akkor a jövőben akár jogszabálysértésre hivatkozva is támadható lesz az eredmény. Érdemes tehát a vizsgaközpontoknak naprakészen tartaniuk publikus feladatsoraikat.

Ami az elmúlt hónapokban – meglepő módon – talán a legnagyobb fejfájást okozta a vizsgák szervezéséért felelős szakembereknek, az a vizsgáztatást szabályozó kor-

mányrendeletben egy rövidke mondat, azon belül is egyetlen szócska beszúrása volt. A 2014. tavaszi vizsgaidőszaktól kezdődően a *vizsgaanyagokat* a központok csak a vizsga napján bocsájthatják a vizsgák helyi lebonyolítását végző vizsgahelypartnerek (nyelviskolák, középiskolák, egyetemi intézetek) rendelkezésére. A cél ezúttal is a vizsgatesztek esetleges kiszivárogtatásának, illetéktelen felhasználásának megakadályozása volt. Első ránézésre az intézkedés akár segíthetné is ennek elérését. Úgy tűnik azonban, hogy a rendeletalkotó számára másodlagos szempont volt az, amit a vizsgaközpontok azonnal jeleztek: a vizsgabiztonságnak csupán egyik oldala a tesztsorok minél zártabb, ellenőrzöttebb kezelése. Hasonlóan fontos az is, hogy a nem ritkán sok ezer fős, országosan szervezett vizsgákat nagy biztonsággal, zökkenőmentesen meg is tudják tartani. Az akkreditált nyelvvizsgák zömét minden vizsgaközpont szombati napon tartja, hiszen ekkor áll rendelkezésre terem és vizsgáztató tanár, de a vizsgázók túlnyomó többsége számára is ez a legmegfelelőbb időpont. Szombati napra azonban egyetlen futárszolgálat sem vállal kézbesítést, annak kockázatát pedig, hogy szombat hajnalonta Soprontól Kisvárdáig, télen-nyáron saját munkatársak szállítsák ki a teszt-csomagokat, kevés vizsgaközpont vállalja. Így a többség számára a Magyar Posta „postán maradó” szolgáltatása az egyedüli megoldás. Ez azt jelenti, hogy a központok a vizsga hetének elején indítják útjára csomagjaikat, amelyeket utána a helyi vizsgaszervező a szombat reggeli postanyitáskor vehet át hivatalosan. Azt, hogy a postahivatalok rendjét ismerve a csomagok pár napos ottani kallódása hogyan hat a vizsgabiztonságra, nehéz megítélni, az azonban bizonyos, hogy a vizsgák előtt így már nincs idő a csomagok ellenőrzésére, a tesztek megszámlálására, a hangfelvételek technikai ellenőrzésére. Mivel a vizsgákat kötelező országosan egyszerre tartani, a tesztek egyazon évben nem használhatók fel újra, így egy technikai malőr (legyen az akár a posta, akár a vizsgaszervező hibája) akár több száz diákot is nehéz helyzetbe hozhat például egy felvételi időszakot éppen megelőző vizsgaidőszakban.

Nem változtak ugyanakkor a szóbeli vizsgáztatásban részt vevők képesítésére vonatkozó követelmények. Sajnálatos módon a szabályozás „mellékhatásként” lényegében továbbra is kizárja a jellemzően külföldi végzettséggel rendelkező anyanyelvű oktatókat a vizsgáztatók köréből (persze elképzelhető, hogy a szóbelizők egy része ezt megkönnyebbüléssel fogadja).

A vizsgát követően a vizsgaközpontoknak eddig is lehetőséget kellett biztosítaniuk a *dolgozatok megtekintésére*, beleértve a feladatokat, a vizsgázó saját megoldásait és a megoldókulcsot. Ennek minimálisan biztosítandó ideje a korábbi 30 perctől mostantól 45 percre nő. Továbbra sem kötik ki azonban, hogy a vizsgázón kívül ki lehet még jelen a megtekintéskor. Van, ahol ezt szigorúan a vizsgázóra korlátozzák, de arra is van példa, hogy a vizsgaközpont a megtekintésre nem „jogorvoslati” lépésként, hanem a további felkészülést támogató szolgáltatásként tekint, és a tanulón kívül akár szülő, akár tanár jelenlétét is szívesen veszi.

Sikeres vizsga esetén a jelenlegi „*keményfedeles*” *bizonyítványok* csak a vizsga végeredményét (és persze nyelvét, szintjét, valamint némileg meglepő módon letételek helyét) tartalmazzák. A jövőben a vizsgázó kérésére a vizsgaközpontok ezt egy olyan betétlappal kötelesek kiegészíteni, mely tartalmazza a külön-külön mért készségeken elért részeredményeket is. Ezek az adatok várhatóan 2015 tavaszától már a szabvány nyelvvizsga-bizonyítványba is bekerülnek. (Emlékeztetőül: sem a négy

nyelvi alapkészség elkülönült mérésének kötelező előírása nem változott, sem a sikeres vizsga azon kritériuma, mely ezek mindegyikén minimum 40%-os sikerességet ír elő. Ez a feltétel tehát nem az – egyébként *hungarikumnak* számító – „írásbeli” és „szóbeli” részvizsgákra, hanem az olvasás, írás, hallásértés és beszéd-készség részekre vonatkozik, külön-külön.)

A sor végére maradt egy fontos változás, mely a vizsgarendszerek korábbi „KER-egyenértékűsítéséhez” hasonlóan sokak számára a szakma belső ügyének tűnik. A nyelv-vizsgaközpontok két évente esedékes, átfogó felülvizsgálatát mostantól a *vizsgarendszerek újraakkreditációja* váltja fel. A különbség banálisnak tűnhet: a felülvizsgálatot a NYAK/OH kezdeményezte, az újraakkreditációt a vizsgaközpontnak kell indítványoznia. Az új eljárás azonban alapvető szemléletbeli változást is hozhat, amennyiben a hivatal élni akar vele (és – tegyük hozzá – ha hagyják, hogy éljen vele). A felülvizsgálat lényegében annak átfogó ellenőrzését jelentette, hogy a vizsgaközpont a jogszabályoknak, az akkreditációs kézikönyv előírásainak és saját eredeti rendszerleírásának megfelelően működik-e. A kulcsmozzanat ez utóbbi volt, mert az akár évtizeddel korábban, akkreditációs határozattal szentesített vizsgarendszerek lényegüket tekintve megkérdőjelezhetetlenek voltak. Hiába gondol ma már a szakma jelentős része egészen mást például az igaz/hamis állításokat felvonultató (és a totózós technikával dolgozó vizsgázónak is 50%-os sikerarányt kínáló) feladatokról, mint a kétezres évek elejének „megengedő” légkörében, hiába tűnik anakronisztikusnak az, ha egy államilag felkent vizsgarendszer egy-egy nyelvi alapkészséget egyetlen soványka feladattal kíván hitelesen mérni, és még sorolhatnánk... Az eddigi felülvizsgálati eljárások mindezt nem kérdőjelezhették meg, a vizsgák szerkezete, feladattípusaik köbe voltak vésve. Az új-akkreditáció ezzel szemben tiszta lapot teremthet. Két évente lejár a megszerzett jogosítvány, megújításához ellenőrizni kell, hogy a vizsgaközpont megfelel-e az eljárás időpontjában érvényes jogszabályi és szakmai követelményeknek. Következetes és szakmailag hiteles alkalmazása esetén ez a változás érdemi eszköz arra, hogy a párhuzamosan működő hazai nyelvvizsgarendszerek a gyakorlati nyelvtudást korszerű szakmai alapokon nyugvó, magas megbízhatóságú tesztekkel, kiegyensúlyozott követelményszint szerint – és sokszínűségük megtartásával – mérjék.

TOVÁBBI FORRÁSOK

Common European Framework of Reference for Languages, 2001 (angol változat):

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf (Letöltve: 2014. 07. 04.)

Magyar Közlöny, 137/2008 (V.16.) Kormányrendelet:

http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=119127.259095 (Letöltve: 2014. 07. 04.)

OH/Nyelvvizsga Akkreditációs Központ, Jogszabálygyűjtemény:

<http://www.nyak.hu/doc/jogszab/default.asp> (Letöltve: 2014. 07. 04.)